

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ СУСПІЛЬНИХ НАУК
Кафедра соціології та соціальної роботи**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Дека́н факультету суспільних наук
Остапець Ю.О.
« _____ » _____ 2022 року

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
СОЦІОЛОГІЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ**

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність	054 Соціологія
Освітня програма	Соціологія
Статус дисципліни	вибіркова
Мова навчання	українська

Ужгород – 2022

Робоча програма з навчальної дисципліни «**Соціологія девіантної поведінки**» для здобувачів вищої освіти галузі знань **05 Соціальні та поведінкові науки** спеціальності **054 Соціологія** освітньої програми «**Соціологія**».

Розробник: Козубовський Ростислав Володимирович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціології та соціальної роботи.

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри **соціології та соціальної роботи**

протокол № 13 від «24» травня 2022 р.

Завідувач кафедри Шандор Ф.Ф.

Схвалено науково-методичною комісією **факультету суспільних наук**

протокол № 8 від «07» червня 2022 р.

Голова науково-методичної комісії Попадич О.О.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма	Заочна форма
Кількість кредитів ЄКТС – 3	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 90	4	5
Кількість модулів – 1	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 3	7	10
	Лекції:	
	24	8
	Практичні (семінарські):	
	18	4
Вид підсумкового контролю: залік	Лабораторні:	
Форма підсумкового контролю: усна	Самостійна робота:	
	48	78

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета навчальної дисципліни «Соціологія девіантної поведінки» – формування необхідної системи знань про умови виникнення, форми протікання, соціальні контексти, методи й механізми попередження та послаблення проявів девіантної поведінки особистості чи соціальної групи. Завдання курсу: розкрити місце і роль соціології девіантної поведінки в структурі соціологічного знання, специфіку її предмету, понятійно-категоріального апарату та методів. Сформувати знання про багатоміття теорій, концепцій, напрямків соціології девіантної поведінки та охарактеризувати соціологічні підходи вивчення девіантної поведінки. Проаналізувати різновиди девіацій та особливості їх прояву в сучасному українському суспільстві.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК01. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК08. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

Фахові компетентності (СК):

СК01. Здатність оперувати базовим категоріально-понятійним апаратом соціології.

СК02. Здатність до опанування та використання основних класичних та сучасних соціологічних теорій.

СК03. Здатність аналізувати соціальні зміни, що відбуваються в Україні та світі в цілому.

3. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Соціологія», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Використовувати понятійний апарат соціології в освітній, дослідницькій та інших сферах професійної діяльності.	РН01
Розуміти історію розвитку соціології, її сучасні концепції та теорії, основні проблеми.	РН02
Застосовувати положення соціологічних теорій та концепцій до дослідження соціальних змін в Україні та світі.	РН03
Пояснювати закономірності та особливості розвитку і функціонування соціальних явищ у контексті проф-х задач.	РН04
Розуміти наукові принципи, що лежать в основі соціальної діяльності, ідентифікувати, формулювати і розв'язувати завдання зі спеціальності, інтегрувати теоретичні знання та практичний досвід	РН13
Застосовувати відповідні соціологічні дослідження та реалізовувати дослідницькі професійні навички стосовно теоретичних та прикладних аспектів вивчення соціальних змін.	РН17
Проводити пошук ефективних засобів використання соціальних механізмів регулювання соціальних, політичних, економічних, освітніх, етнокультурних процесів методом проведення соціологічних досліджень.	РН19

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Соціологія девіантної поведінки»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
знати: основні наукові поняття і категорії, спираючись на знання їх традиційних і сучасних пояснень та формулювань; зміст цих понять та категорій; ознаки та зв'язки з іншими поняттями і категоріями; тенденції процесів та явищ у середовищі; сутнісні характеристики девіантної поведінки як специфічного виду соціальних відносин.	РН01 РН02 РН03 РН04 РН13 РН17 РН19
вміти: правильно та науково обґрунтовано застосовувати отримані теоретичні знання, власну наукову ерудицію та особистий життєвий досвід для аналізу, пошуку правильних рішень у ході навчання та науково-практичної діяльності.	

4. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є: залік; презентація результатів виконаної індивідуальної /групової роботи студента.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форма поточного контролю: доповідь на практичних заняттях

Форма модульного контролю: контрольна робота

Форма підсумкового семестрового контролю: залік

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота								Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	50	100
5	5	10	5	5	5	5	10		

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1	
	Кількість	Максимальна кількість балів
Практичні заняття, доповідь з презентацією	9	45
Реферат	1	5
Модульна контрольна робота	1	50
Разом		100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Модульна контрольна робота складається з тестових завдань та запитання описово-аналітичного характеру.

Тестові завдання покликані оцінити знання з тематичної проблематики модулю, яка надавалася на лекціях і обговорювалася на практичних заняттях. Залежно від орієнтування у тематичному матеріалі по тестах, дане завдання модульної контрольної роботи максимально може бути оцінене у 30 балів.

Запитання має на меті оцінити обізнаність здобувача з програмовим матеріалом. Залежно від послідовності викладу і орієнтуванні у матеріалі теоретичних питань, ця частина завдань модульної контрольної роботи максимально може бути оцінена у 20 балів.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Відповідно до «Положення про порядок та методику проведення семестрових (курсних) екзаменів і заліків в Ужгородському національному університеті» (затверджено Наказом Ректора ДВНЗ «УжНУ» № 698/01-17 від 08.05.2015 р.), знання студентів оцінюється як з теоретичної, так і з практичної підготовки за такими критеріями:

оцінку «відмінно» (90-100 балів, А) – заслуговує студент, який:

- всебічно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом;
- вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях;
- засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою;
- засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває;

- вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію;

- самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.

оцінку «добре» (82-89 балів, B) – заслуговує студент, який:

- повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях;

- має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування;

- під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправив, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

оцінку «добре» (74-81 бал, C) – заслуговує студент, який:

- в цілому навчальну програму засвоїв, але відповідає з певним помилками;

- вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність;

- опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання за програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;

оцінку «задовільно» (64-73 бали, D) – заслуговує студент, який:

- знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії;

- виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок;

- ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою;

- допускає помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

оцінку «задовільно» (60-63 бали, E) – заслуговує студент, який:

- володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер.

оцінка «незадовільно» (35-59 балів, FX) – виставляється студенту, який:

- виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

оцінка «незадовільно» (35 балів, F) – виставляється студенту, який:

- володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім;

- допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою;

- не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи студента протягом семестру.

Таблиця відповідності оцінок за різними шкалами

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

5.1. Зміст навчальної дисципліни

Тема 1. Соціологія девіантної поведінки як наука. Об'єкт, предмет, сутність і зміст девіантної поведінки. Характеристика основних теорії і концепцій девіацій. Біологічні, психологічні, соціологічні теорії девіацій. Індивідуальні і соціальні відхилення. Критерії девіацій. Соціальна діагностика девіантної поведінки: конструктивні і деструктивні девіації.

Тема 2. Аналіз девіантної особистості: історична ретроспектива. Проблема аномальної душі та гріховного тіла в античності та середньовіччі. Негативні якості особистості (Платон, Аристотель). Протилежність душі в епоху еллінізму. Аврелій, Августин, П.Абеляр, Т.Аквінський про сутність людини. Мислителі Відродження про джерела гріховної поведінки особистості (М.Кузанський, Е.Роттердамський, Т.Мор, Н.Макиавеллі, М.Монтень). Девіантна особистість як наслідок соціальних негараздів (вчення Нового часу: Ф.Бекон, Т.Гоббс). Недоброчесна (девіантна) поведінка за Р.Декартом. Дж.Локк про девіантну поведінку. Французькі матеріали про природу соціальних відхилень у поведінці людини. Проблема девіантності в німецькій класичній філософії. Імператив моральності І.Канта. Погляди І.Фіхте щодо сутності людини. Девіантна поведінка як свідоме порушення чужого права (Г.Гегель). Проблема девіантної особистості у вченнях ХХ ст. Психоаналітична теорія (З.Фрейд, А.Адлер, Е.Еріксон, К.Юнг, Е.Фром) Соціокультурний напрям (К.Хорні). Диспозиціональні погляди Г.Олпорта. Біхевіоризм (Б.Скіннер). Соціально когнітивний напрям А.Бандури. Когнітивний напрям Дж.Келлі. А.Маслоу. Екзистенціалізм.

Тема 3. Девіантна поведінка: структура, процеси подолання девіацій. Поняття соціальної норми. Характеристики соціальної норми: корисність, обов'язковість і фактична реалізація в поведінці людей. Види 5 нормативних систем: право, мораль, політичні норми, звичаї, традиції, естетичні норми,

організаційні та релігійні норми. Соціальна норма та її форми (дозвіл, заборона, припис). Позитивні відхилення. Структура соціальних відхилень і рівні їх вивчення. Наслідки соціальних відхилень. Соціальна аномія. Підстави виділення девіантної поведінки. Маргіналізація суспільства як підстава виникнення девіантної поведінки. Міграція. “Образ життя” та “рівень життя” і їх взаємозв’язок з девіантною поведінкою. Здоровий спосіб життя. Класифікація девіантної поведінки (Р.Мертон, Т.Шибутані). Тлумачення девіантної поведінки в ХХ ст. (Ж.Пінатель, Д.Дуглас). Варіанти визначення соціальних відхилень.

Тема 4. Соціальні протиріччя як причини девіантної поведінки. Вивчення способу життя різноманітних професійних, вікових груп населення – соціальний рівень дослідження девіантної поведінки. Чинники, що регламентують ставлення до естетичних, моральних норм, звичаїв і цінностей: вік, культура, професіоналізм, національність, регіон проживання. Проблема плюралізму думок.

Тема 5. Механізми поведінки, що відхиляється від норми. Проблемна ситуація. Обставини, що спричиняють антинормативне рішення. Особливості ситуацій стосовно різних видів соціальної патології. Особливості особистості. Диференціація і взаємозв’язок видів девіантної поведінки. Основні етапи девіантного вчинку: проблемна ситуація; ціннісно-нормативне регулювання; прийняття рішення; скоєння вчинку. Вірогідні реакції на конфліктні ситуації. Самовиправдання та захист з боку суб’єкта девіантної поведінки.

Тема 6. Еволюція поглядів щодо змісту і принципів впливу на девіантну особистість. Від відплати до виправлення особистості (доба античності, середньовіччя). Покарання як вияв справедливості (античність). Виправлення за часів Середньовіччя. Відхід від карної поведінки за часів Ренесансу. Період кінця XVI – середина XIX ст. Погляди Ф.Бекона, Т.Гоббса, Дж.Лока про покарання за девіантну поведінку. Аналіз функцій покарання у працях Ш.Монтеск’є, Ж.Ж.Руссо, П.Гольбаха. Покарання девіантної особистості в німецькій класичній філософії. Погляди на виправлення девіантної особистості в XIX–XX ст. (Ч. Ломброзо, М.Фуко).

Тема 7. Види девіантної поведінки. Типологія соціальних відхилень. Внутрішня структура девіантної поведінки, її елементи (суб’єкт, об’єкт, об’єктивна та суб’єктивна сторони). Поведінка, орієнтована на внутрішнє та зовнішнє середовище. Взаємозв’язок видів девіантної поведінки. Злочинність, її специфічні риси. Пияцтво та алкоголізм, їх причини. Наркоманія, її причини. Суїцидальні явища, їх причини і профілактика. Відхилення у сфері моралі.

Тема 8. Проблема виправлення девіантної поведінки. Інформаційний підхід. Напрями роботи: підвищення рівня свідомого ставлення до норм; демонстрація стабільності норми і неухильності її виконання; підвищення престижу юридичної системи; розповсюдження нормативної інформації довідкового характеру; конкуренція інформаційних впливів. Соціально профілактичний підхід. Обмеження в його застосуванні: час отримання та зміст інформації про об’єкти профілактики; фізичні (технічні), соціальні, психологічні можливості застосування; правові та моральні норми

припустимого втручання. Метод застосування санкцій. Медико-біологічний підхід, основні випадки його застосування.

5.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: <i>денна</i>					
	Усього	у тому числі				
лекції		практичні	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота	
Тема 1. Соціологія девіантної поведінки як наука	11	2	2			7
Тема 2. Аналіз девіантної особистості: історична ретроспектива	11	2	2			7
Тема 3. Девіантна поведінка: структура, процеси подолання девіацій	11	4	2			5
Тема 4. Соціальні суперечності як причини девіантної поведінки	11	2	2			7
Тема 5. Механізми поведінки, що відхиляється від норми	11	2	2			7
Тема 6. Еволюція поглядів щодо змісту і принципів впливу на девіантну особистість	11	2	2			7
Тема 7. Види девіантної поведінки	11	4	2			5
Тема 8. Проблема виправлення девіантної поведінки	11	4	4			3
Модульна контрольна робота	2	2	0			0
Разом	90	24	18			48

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: <i>заочна</i>					
	Усього	у тому числі				
лекції		практичні	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота	
Тема 1. Соціологія девіантної поведінки як наука	11	1	0			10
Тема 2. Аналіз девіантної особистості: історична ретроспектива	11	1	0			10

Тема 3. Девіантна поведінка: структура, процеси подолання девіацій	11	1	0			10
Тема 4. Соціальні суперечності як причини девіантної поведінки	11	1	0			10
Тема 5. Механізми поведінки, що відхиляється від норми	11	1	0			10
Тема 6. Еволюція поглядів щодо змісту і принципів впливу на девіантну особистість	11	1	0			10
Тема 7. Види девіантної поведінки	11	1	2			8
Тема 8. Проблема виправлення девіантної поведінки	11	1	2			8
Модульна контрольна робота	2	0	0			2
Разом	90	8	4			78

5.3. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Соціологія девіантної поведінки як наука	2	0
2.	Аналіз девіантної особистості: історична ретроспектива	2	0
3.	Девіантна поведінка: структура, процеси подолання девіацій	2	0
4.	Соціальні суперечності як причини девіантної поведінки	2	0
5.	Механізми поведінки, що відхиляється від норми	2	0
6.	Еволюція поглядів щодо змісту і принципів впливу на девіантну особистість	2	0
7.	Види девіантної поведінки	2	2
8.	Проблема виправлення девіантної поведінки	4	2
	Разом	18	4

5.4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Соціологія девіантної поведінки як наука	7	10
2.	Аналіз девіантної особистості: історична ретроспектива	7	10
3.	Девіантна поведінка: структура, процеси подолання девіацій	5	10
4.	Соціальні суперечності як причини девіантної поведінки	7	10
5.	Механізми поведінки, що відхиляється від норми	7	10
6.	Еволюція поглядів щодо змісту і принципів впливу на девіантну особистість	7	10

7.	Види девіантної поведінки	5	8
8.	Проблема виправлення девіантної поведінки	3	8
	Модульна контрольна робота	0	2
	Разом	48	78

6. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ, ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

В умовах використання формату онлайн-навчання (дистанційного навчання) із застосуванням мережі Google Meet названі засоби, методи та форми визначаються за домовленістю зі здобувачами і в залежності від зручного виду взаємодії, застосовуються з допомогою існуючих функцій групових чатів та відеоконференцій.

Для ефективного засвоєння тематики є можливість демонстрації необхідних матеріалів на робочому столі комп'ютерного технічного засобу під час занять і семінарів. Зокрема, у разі потреби, під час онлайн-заняття можна надати доступ до свого екрану, щоб показати презентації або іншу тематичну інформацію на робочому столі.

Планування лекційних, практичних (семінарських) та лабораторних занять, модульних контрольних робіт, звітування за індивідуальну та іншу передбачену програмою роботу зі студентами, а також підсумкова перевірка знань у формі іспиту (заліку) здійснюється заздалегідь за допомогою прив'язки до Google-календаря. Синхронізація запланованих заходів виконується автоматично на всіх зручних для їх проведення пристроях.

7. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Ківенко Н.В., Лановенко І.І., Мельник П.В., Мельник П.В. Девіантна поведінка: сучасна парадигма: монографія. Ірпінь: Академія ДПС України, 2002. 240 с.
2. Корчова Г.Л., Корчовий М.М. Профілактика статевої девіації у молодіжному середовищі: навчальний посібник. Київ: Хай-Тек Прес, 2007. 140 с.
3. Лукашевич М., Туленков М., Яковенко Ю. Соціологія. Основи загальної, спеціальних і галузевих теорій: підручник. Київ: Каравела, 2017. 544 с.
4. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Спеціальні та галузеві соціологічні теорії: навчальний посібник. Київ: МАУП, 2004. 464 с.
5. Орос О.Б. Соціологія: методичні рекомендації. Ужгород: УжНУ, 2021. 45 с.
6. Орос О.Б., Афанасьєв Д.М. Методичні рекомендації до проведення практичних занять та організації самостійної роботи студентів спеціальності 054 «Соціологія». Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2021. 22 с.
7. Пилипенко В.Є., Вишняк О.І., Куценко та ін. Спеціальні та галузеві соціології: навчальний посібник. Київ: Каравелла, 2003. 304 с.
8. Рущенко І. Соціологія злочинності: монографія. Харків: Видавництво Національного університету внутрішніх справ, 2001. 370 с.

9. Сірий Є.В. Соціологія: загальна теорія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії: навчальний посібник. Київ: Атіка, 2004. 480 с.
10. Соціологія і психологія: навчальний посібник / За ред. Ю.Ф.Пачковського. Київ: Каравелла, 2009. 369 с.

Допоміжна література

1. Барвінський А.О. Соціологія. Курс лекцій для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Центр учбової літератури, 2005. 328 с.
2. Вербець В.В., Субот О.А., Христю Т.А. Соціологія: навчальний посібник. Київ: КОНДОР, 2009. 550 с.
3. Лукашевич М.П., Туленков М.А., Грищук А.В. Соціологія: підручник для дистанційного навчання. Київ: Університет «Україна», 2005. 319 с.
4. Лукашевич М.П., Туленков М.В. Соціологія. Загальний курс: підручник. Київ: Каравела, 2011. 408 с.
5. Примуш М.В. Загальна соціологія: навчальний посібник. Київ: Професіонал, 2004. 592 с.
6. Соціологія: підручник / За ред. В.М.Піча. 3-е вид., стереотипне. Львів: «Новий Світ-2000», 2008. 280 с.
7. Соціологія: навчальний посібник / За ред. С.О.Макеєв. 4-е вид., перероб. і доп. Київ: Знання, КОО, 2008. 366 с..
8. Соціологія: підручник для студ. вищ.навч. закл. / Укл. В.І.Волович, М.І.Горлач, В.І.Кремень та ін. 6-е вид. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 808 с.
9. Соціологія: Модульний курс: навчальний посібник / За ред. Н.М.Семка. Харків: Торсінг плюс, 2009. 300 с.
10. Соціологія: терміни і поняття: навчальний словник-довідник / за заг. ред. В.М.Пічі [Ю.Ф.Пачковський, О.І.Пташник-Середюк, С.А.Шудло та ін.]. Львів: Новий Світ-2000, 2018. 658 с.